

FEATURES OF THE FISCAL POLICY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Slatenkova M. A.

Modern economic globalization leads to transformation of the institution of the state, which are updated by the study of the problem. In article the analysis of approaches to a state role in economy is carried out, the essence and value of a fiscal policy are considered. Occurrence of new «reefs» in carrying out of a fiscal policy essentially complicates performance of some state functions that demands improvement of tools and mechanisms of a fiscal policy.

Key words: *fiscal policy, the state, «fiscal termites».*

УДК 338.24

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

В. А. Лізогуб, асистент

Національний університет

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Визначено головні економіко-організаційні особливості особистих селянських господарств в Україні: ресурсна обмеженість; індивідуально-родинний характер власності на майно; поєднання ознак натуральної і товарної, виробничої і послугової діяльності; некомерційний характер господарювання. Розкрито загально-економічні та спеціальні принципи економічної діяльності особистих селянських господарств. Доведено необхідність їх урахування і комплексної реалізації при розробленні та здійсненні державної аграрної політики.

Ключові слова: *особисте селянське господарство, загальноекономічні та спеціальні принципи економічної діяльності особистих селянських господарств, державна аграрна політика.*

Постановка проблеми. В сучасний період в Україні аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17 % валового внутрішнього продукту та близько 60 % фонду споживання населення. Аграрний сектор є одним із основних бюджетоутворювальних секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8–9 %, а також посідає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту [1].

Сільське господарство як базова складова аграрного сектору забезпечує населення продовольством, формує експортний потенціал країни, сприяє розвитку галузей національної економіки України, які поставляють засоби виробництва та споживають продукцію сільського господарства як сировину, надають транспортні, торговельні та інші послуги. В сільському господарстві діють як великі багатofункціональні підприємницькі структури, так і фермерські господарства, особисті селянські господарства, одноосібні господарства, що з'явилися у процесі приєднання до підсобних господарств земельних паїв, отриманих при розпаюванні земель колективних сільськогосподарських підприємств. У валовій продукції цієї галузі значна частка належить господарствам населення, особливо це стосується виробництва картоплі, меду, молока та інших продуктів тваринництва. Підвищення ефективності їх діяльності — одне з найважливіших завдань реформування аграрного сектору України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості економіко-організаційного розвитку сільськогосподарської галузі висвітлено у роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: В. Гейця, О. Бородіної, Л. Войничої, І. Прокопа, Н. Саблука, І. Свиноуса, О. Шпичака, В. Юрчишина та ін. [2–5]. Треба підкреслити, що модернізація сільського господарства в сучасних умовах вимагає створення наукової бази державної аграрної політики, спрямованої на реформування цієї галузі, формування ефективних суб'єктів господарювання. У Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року закріплено завдання щодо наукового обґрунтування та надання рекомендацій з питань раціональної організації сільськогосподарського виробництва в різних господарських формуваннях, визначення їх техніко-технологічних і економічних параметрів [1].

Формулювання цілей. Метою статті є обґрунтування економіко-організаційних особливостей особистих селянських господарств та визначення головних принципів їх економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Особисте селянське господарство, як закріплено в Законі України «Про особисте селянське господарство», — це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, перероблення і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [6]. Як слушно зазначає Л. Войнич: «Особисте селянське господарство — унікальне явище, що не має аналогів у закордонній практиці через масовість ведення. Так званий «український феномен». Однак саме вони забезпечують трудову зайнятість селян і стали буферним фактором при змен-

шенні потреби сільського господарства у трудових ресурсах і нерозвиненості інфраструктури на селі та працюють часто ефективніше, ніж сільськогосподарські підприємства» [4].

Особисті селянські господарства мають низку економічних і організаційних особливостей. По-перше, специфіка економічної діяльності цього суб'єкта господарювання безпосередньо пов'язана з особливостями його забезпеченості земельними ресурсами, їх набуття та використання: 1) площа земельної ділянки особистого селянського господарства обмежена двома гектарами; 2) збільшення земельної ділянки можливе у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) та її спадкування членами особистого селянського господарства; 3) земельні ресурси набуваються у формах передавання у власність (приватизації) та оренди. Отже, особливостями економічної діяльності особистого селянського господарства є: а) *обмежений розмір земельної ділянки* — головного ресурсу сільськогосподарського виробництва; б) *обмеженість джерел набуття додаткових земельних ресурсів*. Це, на нашу думку, свідчить про загальну ресурсну обмеженість виробництва сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами. Зазначена специфіка вимагає від цих господарств застосування високопродуктивних технологій та оптимізації структури продукції, що потребує капіталовкладень, які у сучасних умовах не забезпечуються доходами господарств. Необхідна державна фінансова підтримка, без якої економічна діяльність особистих селянських господарств буде орієнтована тільки на самозабезпечення (натуральне господарство).

По-друге, земельні ділянки особистого селянського господарства можуть бути власністю однієї особи, спільною сумісною власністю подружжя та спільною частковою власністю членів особистого селянського господарства. Тобто цим господарствам притаманні певні *особливості відносин власності як індивідуально-родинного володіння, розпорядження та користування майном*, що безпосередньо впливає на їх економічну діяльність.

По-третє, економічну діяльність особистих селянських господарств орієнтовано на задоволення власних і суспільних потреб у сільськогосподарській продукції та певних видах послуг. Їх особливість полягає у спрямованості на: а) задоволення власних потреб; б) реалізацію надлишків продукції; в) виробництво сільськогосподарської продукції; г) надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі у сфері сільського зеленого туризму. Таким чином, особисте селянське господарство як виробнича одиниця сільськогосподарської галузі є *організаційною формою: 1) натурально-товарної та 2) виробничо-послужової економічної діяльності*.

По-четверте, діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької діяльності. Отже, їх економічна діяльність — це *некомерційне господарювання*: самостійна систематична

господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку [7].

Економіко-організаційні особливості особистих селянських господарств відображаються у системі загальноекономічних та спеціальних принципів їх діяльності, що виступають регуляторами економічної поведінки цих особливих суб'єктів господарювання аграрного сектору національної економіки.

До головних загальноекономічних принципів діяльності особистих селянських господарств належать такі:

– *принцип обрання або альтернативності* як самостійне обрання економічним агентом моделі господарювання: некомерційне господарювання, фермерство, передання земельного пая в оренду, внесення земельного пая у певну підприємницьку структуру та ін. Реалізація цього принципу залежить від багатьох чинників, серед яких: рівень економічної свободи, досконалість правового регулювання відносин земельної власності та землекористування, культура суб'єктів господарювання та ін;

– *принцип конкуренції* забезпечує формування конкурентного середовища у сільському господарстві: особисті селянські господарства як складові сучасної організаційної структури сільськогосподарської галузі конкурують з іншими суб'єктами господарювання та беруть на себе ризики конкуренції. Це вимагає від них досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності. В Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року передбачається створення рівних умов для ефективного функціонування господарств усіх форм власності, а також стимулювання об'єднання товаровиробників як у виробничій, так і в обслуговуючій сфері, що сприятиме посиленню їх конкурентоспроможності [1];

– *принцип багатокладності*: реалізація цього принципу надає можливість одноособовим селянським господарствам зайняти власну нішу в системі сільськогосподарського виробництва;

– *принцип комплементарності*. Комплементарність притаманна економічній діяльності особистого селянського господарства, оскільки: а) самозабезпечення є основною, а реалізація надлишків сільськогосподарської продукції і надання послуг зеленого туризму на платних засадах — його додатковими функціями. Тобто особисті селянські господарства можуть мати доходи від основної та додаткової (що доповнює основну) економічної діяльності; б) діяльність цих господарств може бути за своїм змістом як первинною, так і вторинною: первинною, якщо вони виробляють найбільшу частку певного виду сільськогосподарської продукції, вторинною — якщо особисті господарства доповнюють чи обслуговують діяльність великих сільськогосподарських підприємств; в) зайнятість в особистих селянських господарствах може бути

основною та додатковою. «Члени особистих селянських господарств є особами, які забезпечують себе роботою самостійно і відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» належать до зайнятого населення за умови, що робота в цьому господарстві для них є основною» [6]; г) принцип комплементарності регулює працю землероба, забезпечуючи поєднання в її змісті репродуктивних та творчих елементів;

– *принцип ієрархічності* у визначенні виробничих та споживчих пріоритетів: у процесі виробництва люди використовують землю для вирощування рослин; рослини використовують для вирощування тварин, а рослини і тварини — для підтримання існування людей. Особисті селянські господарства, керуючись принципом ієрархічності, пристосовують навколишнє середовище для життєдіяльності людей;

– *принцип оптимального поєднання великого та дрібного виробництва* сприяє розвитку партнерських відносин суб'єктів комерційного і некомерційного господарювання у сільському господарстві.

Загальноекономічні принципи функціонування особистих селянських господарств є взаємопов'язаними: обрання організаційної моделі спирається на багатуокладність, яка породжує конкуренцію, а конкурентоспроможність цих суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від реалізації в їх діяльності принципів комплементарності, ієрархічності, оптимального поєднання великого та дрібного виробництва.

Серед спеціальних принципів, що регулюють діяльність особистих селянських господарств, слід назвати такі:

1) державна підтримка. В Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року передбачаються розробка та виконання програми підтримки розвитку конкурентоспроможного фермерства; сприяння диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості, розвитку сільського туризму, відродженню підсобних промислів та ремесел [1];

2) урахування місцевих умов та особливостей діяльності приватного сектору сільського господарства. Наприклад, у Державній цільовій програмі, що розглядається, передбачено «...забезпечення розробки і запровадження зональних моделей організації нових виробничих структур на засадах партнерства» [1];

3) формування та підтримки почуття дбайливого власника, господаря та добросовісного працівника;

4) врахування рис ментальності українця та осіб інших національностей, що працюють у приватному секторі сільськогосподарської галузі;

5) наукове та правове забезпечення становлення приватного сектора. Цей принцип ураховує Державна цільова програма, у якій передбачено підвищення ролі аграрної науки і освіти, розвиток дорадництва;

6) поєднання державного регулювання та ринкового саморегулювання;

- 7) урахування та запозичення досвіду країн, що мають розвинений приватний аграрний сектор;
- 8) подолання економічної обмеженості селянських господарств;
- 9) паритет цін¹;
- 10) диспозитивність (різнобічне використання) робочої сили;
- 11) мінімізація обмежень і заборон на діяльність;
- 12) розумна достатність, наприклад, в оподаткуванні;
- 13) наукове обґрунтування та економічна експертиза перетворень;
- 14) доступність і поширення кредитування та страхування;
- 15) достатність реформування та доведення реформ до їх логічного завершення;
- 16) виділення пріоритетів та визначення елементів, що сприяють здійсненню ефективної політики стосовно особистих селянських господарств;
- 17) несуперечливість принципів;
- 18) визначення граничної сукупності необхідних засобів для досягнення цілей регулювання.

Висновки. Особистим селянським господарствам в Україні притаманні економіко-організаційні особливості, серед яких: а) ресурсна обмеженість, яка виявляється насамперед як обмеженість розміру земельної ділянки та джерел набуття додаткових земельних ресурсів; б) індивідуально-родинний характер власності на майно особистих селянських господарств; в) поєднання ознак натурально-товарної і виробничо-послужової діяльності; г) несприятливий (некомерційний) характер господарювання. Особливості особистих селянських господарств обумовлюють основні принципи їх економічної діяльності: загальноекономічні та спеціальні. Слід підкреслити, що загальноекономічні принципи функціонування особистих селянських господарств становлять основу реалізації спеціальних принципів, які у свою чергу виступають чинниками ефективності регулюючого впливу загальноекономічних принципів.

Державне регулювання діяльності та розвитку особистих селянських господарств має враховувати їх організаційно-економічні особливості та комплексно реалізовувати принципи їх економічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1390 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP071158.html.

¹ Принципи врахування та запозичення досвіду, подолання обмеженості селянських господарств, паритету цін були визначені у теоретичних дослідженнях М. Д. Кондратьєва.

2. Саблук, П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель – Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. — 2009. — № 12. — С. 6.
3. Шпичак, О. М. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами — витрати, ціни, ефективність : монографія / О. М. Шпичак, І. В. Свиноус. — К. : ННЦ ІАЕ, 2008. — 300 с.
4. Войнич, Л. Сутність особистих селянських господарств [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_3/106.pdf.
5. Гесць, В. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору (концептуальні положення) / В. Гесць, В. Юрчишин, О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. — 2011. — № 12. — С. 4–14.
6. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами № 3108-IV від 17.11.2005, № 799-VI від 25.12.2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
7. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛИЧНЫХ КРЕСТЬЯНСКИХ ХОЗЯЙСТВ

Лизогуб В. А.

Определены основные экономико-организационные особенности личных крестьянских хозяйств в Украине: ресурсная ограниченность; индивидуально-семейный характер собственности на имущество; объединение характеристик натуральной и товарной, производственной и служебной деятельности; некоммерческий характер хозяйствования. Раскрыты общеэкономические и специальные принципы экономической деятельности личных крестьянских хозяйств. Доказана необходимость их учета и комплексной реализации при разработке и осуществлении государственной аграрной политики.

Ключевые слова: *личное крестьянское хозяйство, общеэкономические и специальные принципы экономической деятельности личных крестьянских хозяйств, государственная аграрная политика.*

FEATURES OF ECONOMIC ACTIVITY PERSONAL PEASANT ECONOMIES

Lizogub V. A.

The basic economy-organizational features of the personal peasant economies in Ukraine: resource limit nature; individual-domestic character of property; association of descriptions natural and commodity, production and ser-

vice activity; noncommercial character of management are certain. The general economic and special principles of economic activity of the personal peasant are exposed, the necessity of their account and complex realization at development and realization of public agrarian policy is well-proven.

Key words: *personal peasant economy, general economic and special principles of economic activity of the personal peasant economies, public agrarian policy.*

УДК 330.1:330;341,1

ЗНАННЄІНТЕГРАЦІЙНА РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ: СУТНІСТЬ, НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

О. С. Марченко, доктор економічних наук, професор
Національний університет

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

О. В. Ярмак, кандидат економічних наук, доцент
Харківський інститут фінансів

Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі

Обґрунтовано знаннєінтеграційну роль інтелектуальних послуг в інноваційному процесі. Розкрито головні функції освіти, науково-технічного обслуговування, консалтингу як інтеграторів інноваційних знань. Доведено необхідність цільової комплексної програми розвитку інтелектуальних послуг в Україні.

Ключові слова: *інтелектуальні послуги, освіта, науково-технічні послуги, консалтинг, інтеграція знань, інтегратори знань, інноваційний процес.*

Постановка проблеми. Пріоритетна роль знань як ресурсної основи інноваційного розвитку економіки зумовлює суттєву актуалізацію теоретичних досліджень, що розкривають закономірності їх інтеграції на макро- і мікро-економічному рівнях. По-перше, інновація як науково-технічне і соціально-економічне явище є результатом використання знаннєвих ресурсів учасників інноваційного процесу на всіх його стадіях. В. Тарасевич підкреслює, що знання як синергетичне ядро інновацій-систем генерує їхню синергетичну природу [1, с. 66]. По-друге, у контексті знаннєвого підходу інноваційний процес — це внутрішньостадійний і міжстадійний рух знань, що становлять зміст інновації. По-третє, до характеристик інноваційного розвитку треба